

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

О.Д. Стешенко

ПРОГРАМА
І РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ»

(для студентів 5 курсу денної форми навчання
напряму підготовки «Туризм»)

Харків ХНАМГ 2009

Програма і робоча програма навчальної дисципліни «Управління ризиками» (для студентів 5 курсу денної форми навчання напряму підготовки «Туризм») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О.Д. Стешенко; – Х.: ХНАМГ, 2009. – 20 с.

Укладач: доц. к.е.н. О.Д. Стешенко

Рецензент: д. е. н., професор І.М. Писаревський

Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства”, протокол № 4 від 29.11.2009 р.

Зміст

Вступ	4
1. Програма навчальної дисципліни	5
1.1 Мета, предмет і місце дисципліни	5
1.2 Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни	5
1.3 Освітньо-кваліфікаційні вимоги	6
1.4 Рекомендована основна навчальна література.....	6
2. Робоча програма	8
2.1 Кваліфікаційні вимоги до студентів	8
2.2 Тематичний план навчальної дисципліни.....	9
2.3 Зміст навчальної дисципліни за модулями й темами	10
2.4 Плани лекцій	13
2.5 Плани практичних(семінарських) занять	13
2.6 Індивідуальне завдання	15
2.7 Самостійна робота студентів	15
2.8 Запитання для самоконтролю.....	15
2.9 Система поточного і підсумкового контролю знань студентів	17
2.10 Список літератури	18

ВСТУП

Вивчення курсу "Управління ризиками" спрямоване на формування у студентів уявлення про діяльність підприємств сфери послуг в умовах ринку, на вивчення принципів керування ризиками в умовах ринкових відносин.

У процесі вивчення курсу розглядаються такі питання: розвиток теорії ризику, його функції і різновиди, види невизначеності, фактори, що впливають на рівень ризиконасиченості підприємницької діяльності, тощо. Вивчається процес аналізу ризику як із якісного, так і з кількісного боків; вибір зон ризику залежно від розміру збитків статистичним, експертним та розрахунково-аналітичним методами.

Засвоївши практичні навички, студенти зможуть: оцінити обсяг ризику та його ймовірність, вибрати оптимальну господарчу стратегію і найменш ризиковане вкладення капіталу; знайти найбільш сприятливий у кожному випадку прийом зниження ступеню ризику, тощо.

Всі теми курсу насичені економіко-математичними методами, що застосовуються у теорії ризиків: лінійне програмування, теорія ігор, облік невизначеності за допомогою дерева рішень, використання функцій корисності, методи теорії ймовірності та інші методи, з якими студенти знайомі по математичним дисциплінам, системному аналізу, фінансам підприємств та економіко-математичному моделюванню.

Навчальним планом з даної дисципліни передбачені такі види робіт, як лекції, практичні заняття, контрольна робота, самостійна робота.

Програма навчальної дисципліни визначає мету, предмет, місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки спеціалістів, зміст дисципліни, освітньо-кваліфікаційні вимоги до спеціалістів, які забезпечуються дисципліною «Управління ризиками».

Робоча програма містить перелік питань дисципліни з розподілом за темами і змістовими модулями та визначенням кількості годин на їх вивчення в процесі аудиторної та самостійної роботи, план проведення лекцій, практичних занять та виконання самостійної роботи, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, контрольні запитання для перевірки засвоєння матеріалу, характеристику системи оцінювання знань студентів, список законодавчих та нормативно-правових матеріалів, основної та додаткової літератури, адрес мережі Інтернет стосовно даної дисципліни.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). На лекціях розглядаються основні питання курсу. Найбільш важливі та складні питання винесено на розгляд та обговорення під час практичних занять. Поглиблене вивчення окремих питань та закріплення знань здійснюється під час виконання самостійної роботи.

Робочу програму розроблено з урахуванням вимог Болонської декларації для студентів 5 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальностей «Туризм» і «Готельне господарство».

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета, предмет і місце дисципліни

Метою вивчення дисципліни є задовольнити потреби майбутніх фахівців з економіки і підприємництва в знаннях у сфері системного аналізу категорії економічного ризику на підґрунті використання фінансового аналізу, якісних підходів, економіко-математичних методів і моделей.

Предмет дисципліни: теоретичні й практичні питання системного аналізу економічного ризику, математичні методи й моделювання економічних систем, обтяжених ризиком.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки спеціалістів наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 - Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки спеціалістів

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
Вища математика Економічний аналіз Менеджмент Маркетинг	Інвестиційний менеджмент

1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

МОДУЛЬ 1. Управління ризиками (3 кредиту / 108 годин)

Змістовий модуль 1 Теоретичні засади та загальні положення курсу

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи:

Елементи теорії невизначеності.

Основи теорії ризику.

Класифікація факторів ризику.

Методика дослідження ризику

Змістовий модуль 2 Методи оцінки і зниження економічних ризиків

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи:

Система кількісних оцінок економічного ризику

Змістовий модуль 3 - Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи:

Організація управління ризиками на туристських підприємствах

Методи зниження ризику в різних сферах діяльності

1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги

Освітньо-кваліфікаційні вимоги до спеціалістів наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Освітньо-кваліфікаційні вимоги до спеціалістів

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Типові завдання діяльності, в яких використовуються вміння та знання	Виробничі й соціальні функції, до яких відносяться типові завдання діяльності
Знати про якісні та кількісні властивості економічних процесів з урахуванням ризику	Розробка стратегії і тактики антикризового управління економічним (господарським) об'єктом в реальних умовах	Організаційна
Володіти методологією та методикою побудови, аналізу та застосування економіко-математичних моделей, що враховують ризик	Використання математичних методів при моделюванні економічних систем, обтяжених ризиком	Технологічна
Володіти типовими прийомами моделювання та вимірювання економічного ризику у процесі прийняття рішень	Оперативний контроль надання послуг в умовах ризику	Контрольна

1.4. Рекомендована основна навчальна література

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? - М.: Финансы и статистика, 1995.-384 с.
2. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент. М.: Финансы и статистика, 1996.-348 с.
3. Бачкай Т. и др. Хозяйственный риск и методы его измерения. - М.: Экономика, 1974.-221с.
4. Верчено П.І., Великоіваненко Г.І., Демчук Н.В. та ін. Ризикологія: Навч.-метод. посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.
5. Клебанова Т.С., Раєвнева Е.В. Теория экономического риска: Учебно-методическое пособие.-Х.: Изд. Дом “ИНЖЭК”, 2003.-156 с.
6. Лапуста М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности. - М.: Инф-ра – М, 1996.-347 с.
7. Первозванский А.А., Первозванская Т.Н. Финансовый рынок; расчет и риск.- М.: Инфа-М, 1994.-253 с.
8. Светличная Т.И. Теоретические основы курса «Экономический риск и методы его измерения». Уч. пос. -Харьков: ХГАГХ, 2000.-144 с.
9. Писаревський І.М., Стешенко О.Д. Управління ризиками. Навчальний посібник. – Х., 2008. – 140 с.

Анотація програми навчальної дисципліни

Мета: задовольнити потреби майбутніх фахівців в знаннях у сфері системного аналізу категорії економічного ризику на підґрунті використання фінансового аналізу, якісних підходів, економіко-математичних методів і моделей.

Предмет: теоретичні й практичні питання системного аналізу економічного ризику, математичні методи й моделювання економічних систем, обтяжених ризиком.

Змістові модулі: Теоретичні засади та загальні положення курсу. Методи оцінки і зниження економічних ризиків. Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності.

Аннотация программы учебной дисциплины

Цель: удовлетворить потребности будущих специалистов в знаниях в сфере системного анализа категории экономического риска на базе использования финансового анализа, качественных подходов, экономико-математических методов и моделей.

Предмет: теоретический и практический вопросы системного анализа экономического риска, математические методы и моделирование экономических систем, отягощенных риском.

Содержательные модули: теоретические основы и общие положения курса. Методы оценки и снижение экономических рисков. Организация и управления рисками в деятельности предприятий тур индустрии и гостеприимности.

Annotation to the program of academic discipline

Objective: satisfy need future specialist in knowledge in sphere of the system analysis to categories of the economic risk on the base of the use the financial analysis, qualitative approach, economic and mathematical methods and models.

Subject: theoretical and practical questions of the system analysis of the economic risk, mathematical methods and modeling of the economic systems, burdened by risk.

Content modules: theoretical base and general provisions of the course. the methods of the estimation and reduction economic risk. the organization and management risk in activity enterprise aurochs to industry and gostepriimnosti.

2. РОБОЧА ПРОГРАМА

Структура навчальної дисципліни «Управління ризиками» наведена в табл.2.1.

Таблиця 2.1 - Структура навчальної дисципліни

Характеристика дисципліни: підготовка спеціалістів	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів відповідних до ECTS - 3 у тому числі: змістових модулів–3; самостійна робота.	Шифр і назва галузі знань: 1401 «Сфера обслуговування»	Нормативна Рік підготовки: 5. Семестр: 9
Кількість годин: усього – 108; за змістовими модулями: модуль 1 – 36 год.; модуль 2 – 36 год; модуль 3 – 36 год.	Напрямок підготовки: «Туризм»	Лекції: кількість годин – 18. Практичні заняття: кількість годин – 18. Самостійна робота: кількість годин – 72
Кількість тижнів викладання дисципліни - 18. Кількість годин за тиждень: 6,75.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: спеціаліст.	Вид контролю: залік

2.1 Кваліфікаційні вимоги до студентів

Дисципліна «Управління ризиками» є вибірковою дисципліною для підготовки спеціалістів за напрямом - «Туризм».

Завдання курсу «Управління ризиками» наступні:

- розширення й поглиблення знань про якісні та кількісні властивості економічних процесів з урахуванням ризику;
- опанування методології та методики побудови, аналізу й застосування економіко-математичних моделей, що враховують ризик;
- вивчення низки найтипівіших прийомів моделювання та вимірювання економічного ризику в процесі прийняття рішень;
- опанування відповідного апарату (методи, моделі, інформаційне та програмно-методичне комп'ютерне забезпечення) з метою практичного використання в різноманітних економічних сферах (теоретична та прикладна економіка, фінанси, менеджмент тощо).

Робоча програма навчальної дисципліни розроблена відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів з напрямку «Туризм».

2.2 Тематичний план навчальної дисципліни

При вивченні дисципліни «Управління ризиками» студент має ознайомитися з програмою навчальної дисципліни, з її структурою, формами та методами навчання, видами та методами контролю знань.

Тематичний план дисципліни «Управління ризиками» складається з одного модулю, який в свою чергу складається із трьох змістових модулів, кожен з яких об'єднує в собі відносно окремий самостійний блок дисципліни, що логічно пов'язує кілька укрупнених навчальних елементів дисципліни.

Навчальний процес здійснюється в таких формах: лекційні, практичні заняття, індивідуальна і самостійна робота студента. Тематичний план дисципліни наведений в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 - Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Модуль 1. Управління ризиками				
ЗМ 1. Теоретичні засади та загальні положення курсу				
Тема 1. Підприємницькі ризики: джерела і сутність	2	2	10	3
Тема 2. Показники ризику і способи його зниження	4	2		4
ЗМ 2. Методи оцінки і зниження економічних ризиків				
Тема 3. Система кількісних оцінок економічного ризику	2	4	10	5
Тема 4. Ризик і теорія ігор.	2	2		6
Тема 5. Експертні оцінки виміру ризику	2	2	-	5
ЗМ 3. Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності				
Тема 6. Організація управління ризиками на туристських підприємствах	2	2	12	7
Тема 7. Інвестиційна діяльність та організація управління ризиками на підприємствах індустрії гостинності	2	2		5
Тема 8. Методи зниження ризику в різних сферах діяльності	2	2		5
Всього за модулем I	18	18	32	40

2.3 Зміст навчальної дисципліни за модулями й темами

МОДУЛЬ 1 «Управління ризиками»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Теоретичні засади та загальні положення курсу

Тема 1. Підприємницькі ризики ризики: джерела і сутність

Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності. Специфічні особливості функціонування підприємств у різних видах економічних систем. Необхідність та доцільність урахування підприємствами фактору невизначеності.

Ризик як економічна категорія, ознаки. Функції та роль ризику у підприємницької діяльності. Класифікація економічних ризиків за місцем походження та їх вплив на розвиток підприємства та поведінку ринкових суб'єктів.

Особливості підприємницьких ризиків у діяльності підприємств сфери послуг.

Тема 2. Показники ризику і способи його зниження

Ризик і віддача. Розподіл ризику на ринку капіталу. Класифікація чинників, що впливають на рівень ризику.

Об'єднання ризиків і диверсифікація. Світовий досвід зменшення ступеню ризику за допомогою диверсифікації. Сутність диверсифікації та її класифікація. Характеристика диверсифікації, її напрямків та можливостей застосування. Вибір напрямку диверсифікації за допомогою використання пріоритетної системи оцінки компетенцій. Метод коваріації.

Трансфер ризику. Основний засіб передачі ризику – укладення контракту. Лімітування. Страхування та самострахування. Сутність системи страхування підприємницьких ризиків. Система функціонування моделі подвійного захисту різних видів підприємницької діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Методи оцінки і зниження економічних ризиків

Тема 3. Система кількісних оцінок економічного ризику

Принципи аналізу ризиків та їхнього впливу на результати діяльності підприємства. Зони ризику в залежності від величини збитків. Крива імовірності розподілу збитків.

Межі застосування кількісних та якісних методів аналізу певного підприємницького ризику. Застосування інформаційних систем при проведенні кількісного аналізу підприємницьких ризиків.

Методи аналізу ризиків. Статистичний метод аналізу ризиків. Метод аналізу доцільності витрат при проведенні кількісної оцінки ступеню ризику. Використання методу експертних оцінок при аналізі підприємницьких ризиків. Аналіз ступеню підприємницького ризику за допомогою аналітичного методу.

Комплексна оцінка ризиків. Аналіз чуттєвості моделі. Аналіз обсягу відносних ризиків від здійснення підприємницької діяльності. Застосування методу аналогій при проведенні кількісної оцінки підприємницького ризику. Теорія корисності й прийняття рішень в умовах ризику.

Тема 4. Ризик і теорія ігор

Моделювання ризику та концепція теорії гри.

Теоретико-ігрова модель та її основні компоненти. Творча і формальна складові щодо побудови теоретико-ігрової моделі.

Функціонал оцінювання. Матриця ризику.

Класифікація інформаційних ситуацій.

Критерії прийняття рішень в умовах ризику.

Тема 5. Експертні оцінки виміру ризику

Загальна ієрархічна модель та етапи її побудови.

Теоретико-ігровий підхід до побудови багатоцільової моделі.

Формування набору критеріїв.

Концептуальні проблеми розв'язання багатоцільових та багатокритеріальних задач.

Ієрархічні моделі обґрунтування багатоцільових та багатокритеріальних рішень в умовах невизначеності, конфлікту та зумовленого ними ризику.

Багатоцільові багатокритеріальні моделі оцінювання ризику.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності

Тема 6. Організація управління ризиками на туристських підприємствах

Концепція управління ризиком у спектрі економічних проблем. Узагальнена блок-схема процесу управління ризиком.

Зовнішні способи зниження ступеня ризику. Внутрішні способи зниження (оптимізації) ступеня ризику.

Доцільність обрання певної комбінації (суперпозиції) методів зниження

ступеня ризику та концепція побудови таблиць рішень.

Тема 7. Інвестиційна діяльність та організація управління ризиками на підприємствах індустрії гостинності

Специфічна характеристика інвестиційних ризиків. Загальна характеристика інвестиційних ризиків. Класифікація інвестиційних ризиків за рядом ознак: за економічною характеристикою, за періодом виникнення, за формами інвестування, за джерелами виникнення.

Сутність та організація якісного та кількісного аналізу інвестиційного проекту з метою встановлення сумарного ступеню ризику. Сутність моделі оцінки капіталовкладень при наявності фактору невизначеності. Дисконтування як метод оцінки ступеня інвестиційного ризику. Класична модель оцінки капітальних активів (метод САРМ). Кумулятивний підхід.

Особливості формування інвестиційного портфелю за умов ризикового підприємництва. Характеристика оптимального інвестиційного портфелю та механізм його комплектації з урахуванням впливу ризиків. Оперативне регулювання та реалізація інвестиційного проекту при виникненні ризиків різного походження.

Довгострокове інвестування як один з основних елементів національної економічної політики, спрямованої на розвиток промислового виробництва. Ризики в довгостроковому інвестуванні. Основні підходи і засоби управлінського впливу на зниження інвестиційного ризику.

Тема 8. Методи зниження ризику в різних сферах діяльності

Характеристика ризиків у комерційної діяльності підприємства. Сутність комерційних ризиків та їх класифікація. Необхідність урахування фактору невизначеності в комерційній діяльності підприємства.

Маркетингові ризики. Обсяги виробництва продукції та надання послуг при нестабільних умовах функціонування. Ризики недостатньої сегментації ринків збуту продукції (послуг), помилкового вибору цільового сегменту ринку, помилкового вибору стратегії продажу продукту. Ризик невірної організації та одержання неадекватних результатів маркетингового дослідження, помилкового ціноутворення, неуспішної організації збутових мереж та системи просування товару до споживача. Ризик неефективної реклами, переоцінки маркетингових принципів збуту.

Економічна безпека підприємства. Програма забезпечення економічної безпеки за основними напрямками. Програма отримання та аналізу комерційної інформації (ЕКАУТІНГ).

2.4 Плани лекцій

Лекція є основною формою проведення аудиторних занять, на яких лектор викладає основні положення дисципліни за темами курсу.

Навчальним планом підготовки за напрямом «Туризм» з дисципліни «Управління ризиками» передбачено 9 лекцій.

План лекційного курсу наведено у табл. 2.3.

Лекційний курс рівномірно розподіляється на три змістових модулі. За кожним модулем планується проведення три лекційних занять. Більшості тем відводиться по одній лекції. Однак, найбільш складні та важливі теми курсу можуть розглядатися на протязі двох або трьох лекцій.

У тому випадку, коли тема не є складною, вона може об'єднуватися з іншою темою, і тоді, на одному лекційному занятті може бути розглянуто дві або три теми.

По закінченні опрацювання матеріалу дисципліни за кожним змістовим модулем проводиться проміжний контроль у формі тестування, результати якого заносять у залікову відомість.

Таблиця 2.3 - План лекційного курсу

№ лекції	Зміст	Кількість годин
МОДУЛЬ 1. «Управління ризиками»		18
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади та загальні положення курсу		6
1	Тема 1. Підприємницькі ризики ризики: джерела і сутність	2
2	Тема 2. Показники ризику (кількісні й якісні)	2
3	Тема 2. Способи зниження ризику	2
Змістовий модуль 2. Методи оцінки і зниження економічних ризиків		6
4	Тема 3. Система кількісних оцінок економічного ризику	2
5	Тема 4 Ризик і теорія ігор.	2
6	Тема 5 Експертні оцінки виміру ризику.	2
Змістовий модуль 3 Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності		6
7	Тема 6. Організація управління ризиками на туристських підприємствах	2
8	Тема 7. Інвестиційна діяльність та організація управління ризиками на підприємствах індустрії гостинності	2
9	Тема 8. Методи зниження ризику в різних сферах діяльності	2

2.5 Плани практичних(семінарських) занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямована на формування вмінь і навичок виконання певних видів роботи.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або в малих групах (при попередньому поясненні викладача) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, виробничі ситуації чи ділові

ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, і підведення підсумків з виставленням відповідної оцінки залежно від результатів виконаної роботи.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу.

У процесі проведення семінарського заняття організується дискусія з попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена при обговоренні.

Плани практичних(семінарських) занять наведено в табл. 2.4.

Слід звернути увагу, що на останньому занятті кожного змістового модуля проводиться тестування, метою якого є перевірка засвоєння знань студентами. Результати тестування враховують при визначенні оцінки поточного контролю роботи студентів за змістовим модулем.

Таблиця 2.4 – План проведення практичних занять

№ заняття	Зміст	Кількість годин
МОДУЛЬ 1. «Управління ризиками»		18
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади та загальні положення курсу		6
1	Тема 1. Визначення ризику в умовах невизначеності	2
2	Тема 2. Статистичний метод оцінки ризику	2
3	Тема 2. Теорія ділових ігор як засіб оцінки ступеню ризику	2
Змістовий модуль 2. Методи оцінки і зниження економічних ризиків		6
4	Тема 3. Фінансові ризики у підприємницької діяльності	2
5	Тема 4. Платіжна матриця як метод оцінки ризику	2
6	Тема 5. Ієрархічні моделі обґрунтування багатоцільових та багатокритеріальних рішень в умовах невизначеності, конфлікту та зумовленого ними ризику.	2
Змістовий модуль 3. Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності		6
7	Тема 6. Моделі оптимізації ступеня ризику та деякі стратегії формування запасів, резервів	2
8	Тема 7 Модель рівноваги ринку капіталів (CAPM). Вплив ризику та інфляції на величину норми відсотка (дисконту)	2
9	Тема 8. Доцільність обрання певної комбінації (суперпозиції) методів зниження ступеня ризику та концепція побудови таблиць рішень.	2

2.6 Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання передбачає: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни і застосування їх при вирішенні конкретних ситуацій, розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами.

2.7 Самостійна робота студентів

Набуття і закріплення знань з дисципліни «Управління ризиками» неможливо без самостійної роботи студентів. Крім лекційних, практичних (семінарських) занять, тобто аудиторної роботи, з дисципліни передбачено виконання студентами таких видів самостійної роботи:

- 1) вивчення законодавчих, нормативних та інструктивних матеріалів;
- 2) вивчення додаткової літератури з окремих питань курсу;
- 3) підготовка до практичних (семінарських) занять;
- 4) підготовка до поточного й підсумкового контролю.

При вивченні законодавчих, нормативних та інструктивних матеріалів студенту необхідно вести конспект першоджерел. Контроль за вивченням законодавчих, нормативних та інструктивних матеріалів здійснюють на практичних заняттях при перевірці конспектів першоджерел та при опитуванні на заняттях.

Підготовка до практичних (семінарських) занять здійснюється за вимогами окремих методичних вказівок до практичних занять та самостійної роботи.

Самостійна робота студента за всіма видами контролюється викладачем під час опитування на практичних(семінарських) заняттях, здійсненні проміжного контролю за змістовими модулями та підсумкового контролю з дисципліни (залік) і враховується в оцінках на всіх рівнях контролю.

2.8 Запитання для самоконтролю

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади та загальні положення курсу

1. Наведіть приклади економічних рішень, обтяжених ризиком.
2. Поясніть природу підприємницького ризику.
3. Проаналізуйте систему постулатів стосовно ризику як економічної категорії. Наведіть відповідні приклади.
4. Дайте визначення підприємницького ризику. Поясніть його сутність.
5. Поясніть основні причини виникнення економічного ризику.
6. Охарактеризуйте види невизначеності.
7. Дайте визначення основних суб'єктів економічного ризику.
8. Поясніть сутність поняття: джерело економічного ризику.
9. Поясніть сутність поняття: об'єкт економічного ризику.
10. Які існують підходи до класифікації ризиків?
11. Поясніть, який існує взаємозв'язок між ризиком і прибутком з позиції фінансового менеджменту.

12. Поясніть сутність поняття: структура фінансового ризику. Наведіть приклад.

Змістовий модуль 2. Показники ризику і способи його зниження

1. Стратегія управління ризиками – це напрямки і засоби управління ризиком?
2. Прийоми зниження ризику – це запобігання, утримання та передача ризику?
3. Диверсифікація є визначенням межі ризикового вкладення капіталу?
4. Найпоширенішим методом зниження ступеня фінансового ризику є придбання додаткової інформації про вибір і можливі результати?
5. Страхування ризику є найбільш розповсюдженим способом зниження ступеня ризику?
6. Ризик можна знизити, якщо розподілити капітал між різними об'єктами вкладення (диверсифікованість)?
7. Еккаутинг сприяє зниженню фінансового ризику?

Змістовий модуль 3 Організація і управління ризиками в діяльності підприємств тур індустрії і гостинності

1. Розкрийте зміст основних етапів процесу управління ризиком на туристських підприємствах.
2. Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати зовнішні способи оптимізації ризику на тур підприємствах.
3. Наведіть приклади ситуацій на туристських підприємствах, коли доцільно використовувати внутрішні способи оптимізації ризику.
4. Поясніть сутність лімітування й доцільності його застосування щодо зниження рівня фінансових ризиків. Наведіть відповідний приклад.
5. У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування як спосіб зниження ризику?
6. У чому полягає сутність таких фінансових інструментів, як опціони та ф'ючерси? Наведіть приклади їх використання для зниження ступеня ризику.
7. Дайте визначення поняття «премія за ризик». Наведіть формулу для її обчислення.
8. У чому полягає сутність поняття диверсифікації на підприємствах індустрії гостинності. З якою метою, де і за яких умов її доцільно використовувати?
9. Укажіть найбільш доцільні шляхи зниження невизначеності при ухваленні управлінського рішення на підприємствах індустрії гостинності.
10. Розробіть стратегію вибору найбільш привабливого готелю а з погляду мінімізації ризику.

11. Які ризики особливо впливають на діяльність підприємств індустрії гостинності на ринку України?
12. Проаналізуйте, які ризики впливають на діяльність готелів у розвинених ринкових країнах.
13. Чому систематичним ризиком не можна керувати?
14. Чим процентний ризик відрізняється від ринкового ризику?
15. Чому валютний ризик розглядається як зовнішній економічний ризик?

2.9 Система поточного і підсумкового контролю знань студентів

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів з дисципліни «Управління ризиками» передбачає виставлення оцінок за всіма формами навчальної роботи.

Перевірка і оцінювання знань студентів здійснюється через:

- 1) оцінювання роботи студентів у процесі практичних (семінарських) занять;
- 2) проведення проміжного тестового контролю за змістовими модулями;
- 3) проведення підсумкового контролю з дисципліни (залік).

Загальне модульне оцінювання з дисципліни здійснюється за накопичувальною системою і передбачає оцінювання роботи студентів за трьома змістовими модулями та підсумкове залікове оцінювання знань студентів;

Складові оцінки за змістовий модуль наведені у табл. 2.5.

Оцінки за змістові модулі виставляються в залікову відомість.

Проведення заліку здійснюється через тестування. Оцінка за тести визначається за 40-а бальною шкалою і дорівнює числу правильних відповідей, поділеному на число кратності кількості тестових запитань 40.

Таблиця 2.5 - Складові оцінки за змістові модулі

Вид робіт, що оцінюється	Оцінка	Примітка
Тестування за змістовим модулем.	0 - 10	Тести містять 30 запитань на перевірку знань та навичок, одержаних під час аудиторних занять та самостійної роботи. Оцінка визначається діленням кількості правильних відповідей на 3 з округленням за арифметичними правилами.
Робота на практичних заняттях	0 – 9	Визначається за оцінками, які студент одержує під час трьох практичних занять таким чином: 3 бали за оцінку 5; 2 бали за оцінку 4; 1 бал за оцінку 3; 0 балів за оцінку 2.
Системність і своєчасність у роботі.	1	Студент одержує цю оцінку, якщо протягом змістового модуля він працював систематично і виконав усі заплановані роботи своєчасно. Якщо хоча б один із запланованих видів робіт не виконано своєчасно, студент цю оцінку не одержує.
Загальна оцінка	0 – 20	

Таким чином підсумкова модульна оцінка визначається як арифметична сума таких складових оцінок:

- оцінки за змістовий модуль 1 – від 0 до 20 балів;
- оцінки за змістовий модуль 2 – від 0 до 20 балів;
- оцінки за змістовий модуль 3 – від 0 до 20 балів
- залікової оцінки - від 0 до 40 балів.

Оцінки за змістові модулі та оцінка за залік виставляються у залікову відомість.

Визначена підсумкова оцінка за модуль виставляється в залікову відомість і залікову книжку студента (тільки «зараховано») за шкалою ECTS і національною шкалою згідно з табл. 2.6.

Таблиця 2.6 - Відповідність оцінок за національною шкалою оцінкам за шкалою ECTS

Кількість набраних балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
91 - 100	Зараховано (відмінно)	A
81 – 90	Зараховано (добре)	B
71 – 80	Зараховано (добре)	C
61 – 70	Зараховано (задовільно)	D
51 - 60	Зараховано (задовільно)	E
26 – 50	Зараховано (незадовільно з можливістю повторного оцінювання)	FX
0 – 25	Зараховано (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу)	F

2.10 Список літератури

2.10.1 Основна

- 1 Альгин А.П. Грани экономического риска.– М.:Знание, 1991.
- 2 Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989.
- 3 Балабанов И.Т. Риск-менеджмент. – М.: ФиС, 1996.
- 4 Балабанов И.Т. Сборник задач по финансам и финансовому менеджменту.– М.: ФиС, 1997.
- 5 Внукова Н.Н. Оценка риска лизинговых операций.– Х., 1995.
- 6 Грабовский П.Г., Петрова С.Н. и др. Риски в современном бизнесе. – М.: Аланс, 1994.
- 7 Едророва В.Н., Мизиковский Е.А. Учет и анализ финансовых активов. – М: ФиС, 1995.
- 8 Клейнер Г.Б. Риски промышленных предприятий, как их уменьшить или компенсировать? – М.,1994.
- 9 Лагуста М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности. Учебное пособие.– М., 1996.

- 10 Омаров А.М. Предприимчивость и хозяйственный риск. Отраслевое и территориальное управление в условиях перестройки – М., 1991.
- 11 Первозванский А.А., Первозванская Т.Н. Финансовый рынок: расчет и риск.– М.: Инфра, 1994.

2.10.2 Додаткова

- 1 Риск колебания курса валюты и выбор валюты при заключении сделок в сфере внешней торговли. – К.: Украина, 1993.
- 2 Третяк О.Д. Економічні ризики: Конспект лекцій. – ХарДАЗТ, 1999.
- 3 Управление риском.– С.-Петербург.: Омега, 1996.
- 4 Федцов В.Г., Забелин П.В. Предпринимательские риски и хеджирование в отечественной и зарубежной экономике. Учебное пособие. – М.,1999.
- 5 Фишбери П. Теория полезности для принятия решения – М.: Наука, 1978.
- 6 Финансовый менеджмент. Под ред. Е.С.Стояновой.: Учебник. – М.,2000.
- 7 Черкасов В.А. Предприимчивость и риск.– Л.: ЛФ ВИПК РП,1991.
- 8 Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности. – К., 1996.
- 9 Черняк В.З. Оценка бизнеса – М.: ФиС, 1996.
- 10 Четыркин Е.М. Методы финансовых и коммерческих расчетов. – М.: Дело, 1993

2.10.3 Ресурси мережі Internet

1. Нормативні акти України // www.nau.kiev.ua
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України // www.kmu.gov.ua
3. Офіційний сайт Міністерства культури і туризму України // www.mincult.kmu.gov.ua
4. Державна служба туризму і курортів України // www.tourism.gov.ua

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СТЕШЕНКО Олена Дамирівна

Програма і робоча програма навчальної дисципліни «**Управління ризиками**» (для студентів 5 курсу денної форми навчання за напрямом підготовки «Туризм»)

План 2009, поз. 702 Р

Підп. до друку 13.12.2010 р.
Друк на ризографі
Тираж 10 пр.

Формат 60x84 1/16
Ум. друк. арк. 1,1
Зам. № 6648

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001